

PROFESORUL VASILE FRĂȚILĂ LA A 65-A ANIVERSARE

Vasile ȚĂRA

(Universitatea de Vest din Timișoara)

Cei mai mulți dintre oameni muncesc ca să trăiască, dar sunt și unii care trăiesc ca să muncească. Din a doua categorie, puțin numeroasă, fac parte și oamenii de știință autentici. Făcând, de-a lungul întregii vieți, din efortul istovitor de informare, de investigație și de creație științifică prioritatea absolută a existenței lor, aceștia contribuie decisiv la îndepărtarea treptată a zidului necunoașterii omenești. Operele lor, chiar dacă nu au longevitatea și faima scrierilor artistice, sunt pietre de temelie durabilă pentru domeniile științei pe care le ilustrează.

Profesorul Vasile Frățilă întruchipează imaginea veridică a savantului-specialist, care întrunește, la superlativ, calitățile omului de știință actual.

Venit din ținutul Blajului, bine-cunoscut și admirat leagăn al culturii românești din Ardeal, mai precis din Sâncel (jud. Alba), unde s-a născut la 30 martie 1940, Domnia Sa a devenit timișorean în 1957, când și-a început studiile la Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic de 5 ani din Timișoara, pe care le-a absolvit strălucit în anul 1962, când a fost numit, prin decizie ministerială, preparator la Catedra de limba română a aceleiași facultăți.

Înzestrat cu inteligență scilpitoare și cu o mare pasiune pentru cercetările de lingvistică, îndeosebi pentru cele de dialectologie, de onomastică, de lexicologie și de istorie a limbii române, Vasile Frățilă s-a impus încă de la începutul carierei universitare ca o personalitate distinctă a filologiei timișorene,

iar apoi ca un reprezentant prestigios al învățământului universitar și al lingvisticii românești.

În raport cu ceilalți colegi de generație, el deține câteva premii onorante: a fost cel dintâi care a ținut prelegeri universitare, deși era încă preparator, a fost primul care și-a susținut examenul de doctorat, în 1973, cu teza *Graiul de pe valea inferioară a Târnavelor*, elaborată sub conducerea profesorului Gheorghe Ivănescu, membru corespondent al Academiei Române, a fost primul care a obținut, prin concurs, titlul de conferențiar, în 1977, și pe cel de profesor universitar, în 1990, a fost cel dintâi lector de limba română la Universitățile din Leipzig și Halle, între 1976 și 1979, și a obținut dreptul de a conduce doctoranzi din anul 1994. În felul acesta, el a devenit liderul generației sale, poziție pe care și-a consolidat-o de-a lungul unei prestigioase cariere universitare de peste 40 de ani, timp în care s-a distins atât ca dascăl eminent, cât și ca cercetător profund, original și inspirat al limbii române.

Cursurile sale de *dialectologie*, de *onomastică* și de *istoria limbii române*, discipline complexe cu o bibliografie imensă, reprezintă modele de abordare și de prezentare academică a unor cunoștințe esențiale pentru formarea viitorilor profesori și lingviști români. Atent și mereu preocupat de calitatea pregătirii studenților săi, profesorul Vasile Frățilă și-a concentrat mai întâi atenția asupra elaborării și editării cursurilor de care aceștia aveau nevoie pentru a înțelege și pentru a-și însuși corect materia predată la aceste discipline prin excelență universitare. Astfel, primele volume pe care le-a publicat au fost: *Culegere de texte dialectale și glosar*, TUT, 1974 (ediția a II-a, dezvoltată și revizuită, a apărut în 1981), *Dialectologia limbii române*, TUT, 1977, *Probleme speciale de dialectologie*. *Graiul de pe Valea inferioară a Târnavelor*, TUT, 1982, *Probleme de dialectologie română*, TUT, 1987, și *Grunkurs für Rumänisch*, Leipzig, 1977-1978 (curs elaborat, în colaborare cu P. Șovărășteanu și Florentina Frățilă, pentru studenții germani).

Ca orice universitar autentic, profesorul Vasile Frățilă a creat o operă științifică impresionantă prin calitate și amploare, care îl așază între cei mai reprezentativi și cunoscuți cercetători ai limbii române. Cărțile sale: *Lexicologie și toponimie românească*, Timișoara, Editura Facla, 1987, 208 p.; *Contribuții lingvistice*, Timișoara, Editura de Vest, 1993, 426 p.; *Dialectul istroromân*, Timișoara, Editura Amarcord, 1998, 304 p. (în colaborare cu Richard Sârbu); *Studii lingvistice*, Timișoara, Editura Excelsior, 1999, 303 p.; *Etimologii. Istoria*

unor cuvinte, București, Editura Univers Enciclopedic, 2000, 185 p.; *Studii de toponimie și dialectologie*, Timișoara, Editura Excelsior Art, 2002, 440 p.; *Cercetări de onomastică și dialectologie*, Timișoara, Editura Excelsior Art, 2004, 365 p. și *Graiul de pe Târnavă*, Blaj, Editura Astra, 2005, 274 p., la care se adaugă peste 130 de studii, articole și recenzii publicate în reviste de specialitate românești (LR, SCL, FD, RRL, LL, RESEE, CL, AnL, AUI, AUT, SCO etc.) și străine („Beiträge zur romanischen Philologie“, „Zeitschrift für Slawistik“, „Namenkundliche Informationen“, „Balkan-Archiv. Neue Folge“, „Bollettino dell'Atlante Linguistico Italiano“, „Medioevo romanzo“, „Il bianco e il nero“, „Siculorum Gymnasium“ etc.) se rânduiesc între lucrările de referință ale dialectologiei, toponimiei, antroponimiei, lexicologiei, etimologiei, lexicografiei și istoriei limbii române.

De felul în care au fost primite cărțile și studiile profesorului Vasile Frățilă de către specialiști e suficient să amintim doar câteva opinii ale unora dintre recenzenții volumului *Lexicologie și toponimie românească*: „Venit din partea unui competent cunoscător al dialectelor românești și al istoriei limbii române și beneficiind de o informație corespunzătoare, tratată cu discernământ și spirit critic, volumul recenzat de noi se înscrie printre reușitele certe ale cercetării etimologice românești din ultima vreme“ (Ion Gheție, LR, XXXVIII, 1989, nr. 6, p. 533); „Prin metodă și rezultate, cartea lui Vasile Frățilă este o utilă contribuție la studiul lexicului comun și al toponimiei românești. Cu siguranță, multe din soluțiile etimologice sau din analizele semantice vor deveni curând bunuri comune ale lingvisticii românești, iar cele câteva probleme rămase în suspensie, într-adevăr dificile, vor îndemna și pe alți cercetători la studierea lor“ (Ion A. Florea, AUI, Secțiunea III. Lingvistică, t. XXXV, 1989, p. 106); „Culegerea de studii în discuție reprezintă un rezultat valoros al unei munci pline de pasiune, pledând pentru sondarea și reliefaarea posibilităților interne de creație ale limbii române, înainte de a recurge la influențe și împrumuturi străine, pentru folosirea faptelor de limbă în sprijinul demonstrării continuității poporului român pe actuala sa vatră, pentru cunoașterea graiurilor românești“ (Maria Sitaru, Rodica Suflețel, SCL, XL, 1989, p. 73); „Bazată pe o bogată informație de specialitate română și străină, scrisă într-un limbaj plăcut, cartea cercetătorului timișorean este o contribuție lingvistică meritorie, care atestă realele calități de etimologist ale autorului“ (Dumitru Loșonți, CL, XXXV, 1990, 1, p. 99).

Afirmații și aprecieri asemănătoare găsim și în numeroasele recenzii consacrate celorlalte șase volume publicate de distinsul nostru coleg între 1993 și 2004¹. Suntem siguri că și ultima sa carte apărută până acum, excelenta monografie dialectală *Graiul de pe Târnave* (Blaj, 2005), volum ce poate fi considerat și un omagiu adus de autor graiului natal, va întruni aprecierile elogioase ale dialectologilor, pentru că este, fără îndoială, una dintre cele mai valoroase lucrări de acest tip editate în România, care oferă nu numai o descriere și o analiză minuțioasă a graiului cercetat, ci și numeroase fapte inedite și idei noi privind interpretarea fenomenelor dialectale din Transilvania de centru și de sud, zonă lingvistică pe care profesorul Vasile Frățilă a delimitat-o convingător între celelalte graiuri dacoromâne.

Cercetările sale de onomastică, îndeosebi cele consacrate toponimiei bănățene, reprezintă contribuții de primă însemnătate pentru dezvoltarea acestui domeniu al lingvisticii românești. Din inițiativa și sub conducerea sa, au început lucrările la *Dicționarul toponimic al Banatului*, studiu de anvergură națională, elaborat în colaborare cu dr. Viorica Goicu și dr. Rodica Suflețel, ce însumează peste 1000 de pagini dactilografiate, din care mai bine de jumătate au fost editate.

Opera științifică a Domniei Sale conține un mare număr de idei originale și un imens material lingvistic inedit, adunat prin anchete pe teren și studiat cu deosebită competență și acribie filologică, ceea ce i-a adus recunoașterea unanimă a lingviștilor români și străini. Părerile sale în domeniile de cercetare pe care le-a abordat sunt puncte de reper bine cunoscute și frecvent citate, întotdeauna pozitiv, în studiile de specialitate.

Notorietatea științifică și culturală a profesorului Vasile Frățilă este confirmată și de numeroasele manifestări științifice (simpozioane, sesiuni, congrese etc.) naționale și internaționale la care a fost invitat și în cadrul cărora a prezentat comunicări. E suficient să amintim, în acest sens, Congresul

¹ Vezi Wolfgang Dahmen, în „Namenkundliche Informationen“, Leipzig, nr. 74, 1998, p. 133-135; Victorela Neagoe, în FD, XIII, p. 247-252; Vasile Valentin Lațiu, în AUT, XXXII, 1994, p. 273-275; Vasile Valentin Lațiu, în AUT, XXXVI-XXXVII, 1998-1999, p. 359-361; Iustina Burci, în SCO, 5, 2000, p. 268-270; Eliza Trif, în AUT, XXXVIII, 2000, p. 375-378; Emilian Burețea, în SCO, 6, 2001, p. 404-406; Aurora Pețan, în „Revue de Linguistique Romane“, Strasbourg, t. 65, nr. 257-258, 2001, p. 258; Vasile C. Ioniță, în „Cuvântul satelor“, supliment al ziarului „Timpul“, IV (2003), nr. 18(219), Reșița, p. 2; Florina-Maria Băcilă, în „Almăjana“, an V, nr. 1(13), 2003, p. 28-30; Viorica Goicu, în „Rivista Italiana di Onomastica“, RION, X(2004), nr. 2, p. 561-562; Gabriel Bărdășan, în AUT, XL, 2002, p. 271-273; Mihai Buia, în „Astra blăjeană“, VIII, 3(28), p. 12; Viorica Goicu, în RION XI(2005), nr. 2, p. 450-453; Marcela Ciortea, în „Astra blăjeană“, X, 2005, nr. 2(35), p. 7

Internațional de Științe Onomastice (Leipzig, 1984), Congresul de Științe Onomastice (Sofia, 1972), Congresul Internațional al Aromânilor (Freiburg, 1996), Congresul Internațional de Lingvistică și Filologie Romanică (Salamanca, 2001), Congresul Internațional de Științe Onomastice (Uppsala, 2002), al XXII-lea Congres de Științe Onomastice (Pisa, 2005) etc.

La acestea se adaugă stagiile de documentare și conferințele ținute la universități europene de prestigiu, cum sunt cele din Leipzig, Jena, Padova, Torino, Catania, Pola, Udine, Chișinău, Tirana etc., prilejuri pe care Domnia Sa le-a fructificat eficient și în direcția dezvoltării relațiilor internaționale ale facultății noastre, ale învățământului universitar și ale lingvisticii românești în ansamblu.

De asemenea, a făcut servicii deosebite propagării limbii și culturii noastre în Europa și în cei trei ani în care a ținut cursuri de istoria limbii române la Universitatea din Leipzig.

Profesorul Vasile Frățilă ocupă un loc distinct în Catedra de limba română a Facultății de Litere din Timișoara, unde a reușit să inițieze o direcție de cercetare afirmată deja pe plan național, atât prin intermediul absolvenților pasionați de cercetările de onomastică și dialectologie, cât și prin tinerii cercetători care își elaborează tezele de doctorat sub conducerea Domniei Sale.

O contribuție importantă a avut-o la organizarea și îndrumarea Centrului de Științe Socio-Umane de la Baza Academiei Române din Timișoara, în perioada în care a funcționat ca director adjunct și apoi ca director al acestei instituții.

Domnia Sa are un rol esențial și în editarea „Analelor Universității din Timișoara“, seria Științe filologice, pe care o conduce de facto, ca redactor șef adjunct, din anul 1992.

Meritele didactice, științifice și culturale i-au fost recunoscute și răsplătite oficial prin conferirea Ordinului și Medaliei *Meritul pentru Învățământ în grad de Ofițer*, conform *Decretului prezidențial* nr. 1097/10 dec. 2004, publicat în MO, partea I, nr. 1181/13.12.2004. Cu doi ani mai înainte, în 2002, Domnia Sa a fost distins cu titlul de *Cetățean de Onoare* al comunei Sâncel (jud. Alba), un semn de recunoștință bine-meritat al localnicilor față de consăteanul lor, care a scris atât de mult, atât de bine și atât de frumos despre graiul și istoria satului natal.

Profesorul Vasile Frățilă este membru fondator al Asociației Dialectologilor Români și, de peste patru decenii, membru activ al Societății de Științe Filologice din România și al Societății Române de Lingvistică Romanică. În 1968 a fost distins cu *Premiul SRLR*.

Ajuns la vârsta retrospectivei, profesorul Vasile Frățilă poate privi înapoi cu mândrie, pentru că, în toți anii care s-au urmat de la venirea lui în Timișoara, a făcut numai ceea ce trebuia să facă în calitate de universitar și de cercetător, n-a lăsat nici o clipă să treacă fără rost și nici nu și-a risipit energia și timpul cu alte îndeletniciri. Suntem siguri că și de aici înainte își va urma calea cu același pas sprinten și ferm, onorându-și încă mulți ani catedra universitară și masa de scris din fabuloasa și impresionanta sa bibliotecă.

La mulți, fericiți și rodnici ani!